

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana. Dopuštenje za ponovno objavljivanje ovog sažetka dano je isključivo u svrhu uključivanja u HUDOC bazu podataka Suda.

© Office of the Agent of the Republic of Croatia before the European Court of Human Rights. All rights reserved. Permission to re-publish this summary has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

© Bureau de l'Agent de la République de Croatie devant la Cour européenne des droits de l'homme. Tous droits réservés. L'autorisation de republier ce résumé a été accordée dans le seul but de son inclusion dans la base de données HUDOC de la Cour.

STEEL I MORRIS protiv UJEDINJENOG KRALJEVSTVA

(članak 6. i članak 10.)

Presuda od 15. veljače 2005. godine

ČINJENICE

Predmet se odnosi na zahtjev koji su podnijeli dvoje državljana Velike Britanije, gđa Helen Steel i g. David Morris, rođeni 1965. odnosno 1954. i koji žive u Londonu. Tijekom mjerodavnog razdoblja g. Morris je bio nezaposlen, a gđa Steel je bila povremeno nezaposlena, odnosno imala je niske prihode. Oboje su bili članovi londonskog Greenpeacea, male grupe nepovezane sa Greenpeace International, koja je vodila kampanje prvenstveno u vezi sa zaštitom okoliša i socijalnim pitanjima.

Sredinom 1980-ih londonski Greenpeace započeo je kampanju protiv kompanije McDonald's. Godine 1986. godine, kao dio kampanje, publicirana je i distribuirana brošura na 6 stranica pod naslovom "Što je loše s McDonald's-om?".

Dana 20. rujna 1990. godine Korporacija McDonald's (US McDonald) i McDonald's Restaurants Limited (UK McDonald's) podnijeli su tužbu protiv podnositelja zahtijevajući naknadu štete za klevetu koju su uzrokovali jer su navodno publicirali brošuru.

Podnositelji su osporavali da su autori publikacije, da su sporne riječi imale značenje koje im je pridodavao McDonald's, te su osporili da su sva ili neka značenja mogla biti klevetnička. Podredno su isticali da su izjave bile u biti istinite ili su bile samo komentar na činjenice.

Podnositeljima je odbijena pravna pomoć tako da su se sami zastupali pred Sudom, uz malu pomoć odvjetnika volontera. Naveli su da su bili značajno onemogućeni zbog uskrate sredstava, ne samo u pogledu pravnih savjeta i zastupanja već i u pogledu administriranja, fotokopiranja, istraživanja, nalaženja, pripremanja i plaćanja troškova vještaka i troškova svjedoka. Tijekom postupka kompaniju McDonald's su zastupali glavni i pomoćni odvjetnik, specijalizirani za odštete radi klevete, te jedan a ponekad i dva pravnika, te drugi suradnici.

Suđenje je održano pred sucem pojedincem između 28. lipnja 1994. i 13. prosinca 1996. godine. Trajalo je 313 sudskih dana i bilo je najduže suđenje u povijesti engleskog pravosuđa. U žalbenom postupku, sud je odbio većinu prigovora podnositelja u odnosu na opće pravne prigovore i nepravdu, no prihvatio je neke prigovore glede ocjene prvostupanjskog suda o

sadržaju brošure. Smanjio je dosuđenu naknadu štetu sa 60 000 funti (GBP) na 40 000 GBP. Dozvola žalbe Domu lordova je odbijena. Kompanija McDonald's nije tražila troškove postupka, niti je podnijela prijedlog za ovrhu dosuđene naknade štete.

PRIGOVORI

Podnositelji su prigovarali, u smislu članka 6. stavka 1. Konvencije, da su postupci bili nepravilni, prvenstveno zbog toga što im nije omogućeno ostvarivanje prava na pravnu pomoć, i prema članku 10., da su postupak i njegov ishod uzrokovao nerazmjerno miješanje u njihovo pravo na slobodu izražavanja.

ODLUKA SUDA

Članak 6. stavak 1. Konvencije

Osnovni prigovor podnositelja u odnosu na ovo pravo odnosi se na uskratu pravičnog suđenja zbog nedostatka pravne pomoći.

Pitanje je li dodjeljivanje pravne pomoći neophodno za pravično suđenje, treba biti utvrđeno temeljem posebnih činjenica i okolnosti svakog pojedinog predmeta i ovisi, između ostalog, o važnosti onog o čemu se u postupku odlučuje u odnosu na podnositelja, o složenosti mjerodavnog prava i postupka, te o sposobnosti podnositelja da se sâm djelotvorno zastupa.

Sud je proučio činjenice predmeta uzevši obzir navedene kriterije.

U odnosu na važnost predmeta za podnositelja, iako postupak zbog uvrede nije u ovom kontekstu usporediv sa, recimo postupkom koji se odnosi na važna pitanja iz obiteljskog prava, financijske posljedice su potencijalno bile ozbiljne.

U odnosu na složenost postupka, suđenje pred prvostupanjskim sudom trajalo je 313 dana, te je uključivalo 28 procesnih odluka. Postupak povodom žalbe trajao je 23 dana. Činjenično stanje koje su podnositelji trebali dokazati bilo je iznimno složeno, uključivalo je 40 000 stranica relevantnih dokumenata i 130 saslušanih svjedoka. Osim toga, postupak nije bio isključivo pravnički. Opširna pravna i procesna pitanja trebala su biti riješena prije nego je prvostupanjski sudac bio u poziciji odlučiti o meritumu.

Slijedom navedenog, bilo je potrebno ocijeniti opseg sposobnosti podnositelja zahtjeva da se djelotvorno brane usprkos odsutnosti pravne pomoći. Iz činjenica proizlazi da su podnositelji bili jasni i snalažljivi, te da su uspjeli dokazati istinitost brojnih spornih izjava. Štoviše, dobili su djelomičnu pomoć u vezi određenih pravnih i procesnih pitanja predmeta od odvjetnika i pravnika koji su djelovali *pro bono*: njihove početne podneske napisali su odvjetnici. No, većinu vremena koje je uključivalo ročišta kako bi se utvrdila istinitost izjava iz brošure, zastupali su se sami.

Uslijed tolike složenosti postupka, niti povremena pomoć koju su povremeno primili od odvjetnika volontera, niti prilična asistencija suda, niti velika ovlaštenja koja podnositelji imaju jer se sami zastupaju, nije mogla nadomjestiti kompetentno i stalno zastupanje iskusnih odvjetnika koji su bili dobro upoznati s predmetom i pravom za povredu časti i ugleda osobe.

Sama duljina postupka, do određene granice, uzrokovana je nedostatkom iskustva i vještine na strani podnositelja.

Zaključno, odbijanjem zahtjeva za pravnu pomoć, podnositeljima je uskraćena mogućnost da se u svom predmetu djelotvorno zastupaju pred sudom u odnosu na kompaniju McDonald's, što je prouzrokovalo neprihvatljivu nejednakost stranaka. Zbog toga je došlo do povrede članka 6. stavka 1.

Slijedom utvrđenja o postojanju povrede članka 6. stavka 1. zbog nedostatka pravne pomoći, Sud nije smatrao potrebnim posebno ocjenjivati druge prigovore u odnosu na navedeno pravo usmjereno na brojna posebna rješenja koja je sudac donosio tijekom postupka.

Članak 10. Konvencije

Središnje pitanje o kojem treba odlučiti je da li je miješanje u slobodu izražavanja podnositelja bilo "neophodno u demokratskom društvu".

Vlada je tvrdila da, s obzirom da podnositelji nisu novinari, ne mogu uživati visok stupanj zaštite koji uživaju mediji u smislu članka 10. Međutim u demokratskom društvu čak i male, neformalne kampanjske grupe, kao što je London Greenpeace, morale bi biti u mogućnosti djelotvorno izvršavati svoje aktivnosti. Postoji jak javni interes da se takvim grupama i pojedincima, čije se mišljenje razlikuje od većine, omogući sudjelovanje u javnim raspravama prenošenjem podataka i ideja o stvarima od općeg javnog interesa kao što su zdravlje i okoliš.

Zaštita novinara u odnosu na izvještavanje o pitanjima od općeg interesa, koja je osigurana člankom 10., jamči se pod uvjetom da su djelovali u dobroj vjeri kako bi osigurali točnu i pouzdanu informaciju u skladu sa novinarskom etikom. Isto načelo se primjenjuje na ostale koji su uključeni u javnu raspravu. U brošuri kampanje o kojoj je riječ, mogao bi se tolerirati, čak i očekivati, određeni stupanj pretjerivanja i preuveličavanja. Međutim, u ovom slučaju navodi su bili jako ozbiljne prirode i predstavljeni su prije kao činjenice nego vrijednosni sudovi.

Podnositelji, koji su, iako je Visoki sud smatrao suprotno, osporili da su bili uključeni u izradu brošure, tvrdili su da je na njih stavljen prekomjerni teret kao na osobe koje su samo uključene u kampanju, jer je na njih pao sam teret utvrđivanja istinitosti svakog navoda iz brošure. Takav prekomjerni teret potiskuje javnu raspravu. Ujedno su tvrdili da velikim multinacionalnim kompanijama ne bi trebalo omogućiti podnošenje tužbe za klevetu, barem ukoliko ne dokažu da su trpjele stvarnu financijsku štetu. Prigovor se dalje odnosio na činjenicu da je prema zakonu McDonald's mogao podnijeti i uspjeti s tužbom za klevetu s obzirom da je većina materijala uključenog u brošuru već prije bila dostupna javnosti.

Kao ni Žalbeni sud, ni ovaj Sud nije bio uvjeren argumentima da su navodi iz brošure već bili poznati javnosti, budući da materijal na koji se pozivaju nije podržavao navode iz brošure, odnosno ostali materijal bio je potpuno neutemeljen.

Što se tiče prigovora u odnosu na teret dokazivanja, u načelu nije nekompatibilno sa člankom 10. da teret dokazivanja utvrđivanja istinitosti klevetničkih izjava u građanskom postupku bude stavljen na tuženog.

Činjenica da je tužitelj u domaćem postupku bila velika multinacionalna kompanija ne znači da bi joj zbog toga trebalo uskratiti pravo na obranu od klevetničkih navoda, niti dovesti do toga da od podnositelja ne treba zahtijevati da dokažu istinitost navoda. Istina je da su postupci velikih kompanija neizostavno i svjesno izloženi pažljivom nadzoru i da su granice prihvatljive kritike šire u slučaju takvih kompanija. Međutim, uz javni interes za otvorenom raspravom o njenom poslovanju, postoji i suprotni interes u zaštiti komercijalnog uspjeha i opstojnosti kompanije, u korist dioničara i zaposlenika ali i zbog šire ekonomske dobrobiti. Država je stoga uživala slobodu procijene u odnosu na sredstva koja je primijenila u skladu s domaćim pravom kako bi omogućila kompaniji da utvrdi istinu, ograniči štetu od navoda za koje je postojala mogućnost da će ugroziti njenu reputaciju.

Međutim, ukoliko je država odlučila osigurati takvo sredstvo kompaniji, bitno je, kako bi se zaštitio suprotni interes slobode izražavanja i otvorene rasprave, da bude osigurana mjera procesne pravičnosti i jednakosti stranaka u postupku. Još veći opći interes u promicanju slobodnog protoka informacija i ideja o aktivnostima moćnih poslovnih subjekata i mogući "ohladajući" učinak na druge, također su bitni faktori koje je trebalo uzeti u ovom kontekstu. Manjak procesne pravičnosti i jednakosti koje je Sud već utvrdio, doveo je do povrede članka 10.

Osim toga, prema Konvenciji, naknada štete za klevetu mora imati razuman odnos proporcionalnosti u odnosu na pretrpljenu povredu ugleda. Istina je da nikakvi koraci nisu poduzeti kako bi se provela ovrha dosuđene naknade štete nad podnositeljima, međutim ostaje činjenica da je prilično veliki iznos koji im je dosuđen i dalje ovršan. U takvim uvjetima, naknada štete u ovom predmetu je nerazmjerna legitimnom cilju kojem služi.

Zaključno, uzevši u obzir nedostatnost procesne pravičnosti i dosuđene nerazmjerne štete, Sud je utvrdio da je došlo do povrede članka 10.

PRAVIČNA NAKNADA I TROŠKOVI

Sud je prvoj podnositeljici dosudio iznos od 20.000 EUR, drugom podnositelju iznos od 15.000 EUR na ime naknade nematerijalne štete, te iznos od 47.311,17 EUR na ime naknade troškova.